

AFHØRING AF BØRN *

AF PETER GARDE

Afhøring af børn er et af de klassiske kontroversielle emner i processen. Juridisk, praktisk-processuelt, ethisk, på alle punkter tårner konflikterne sig op. Hensynet til barnet krydses med hensynet til den anklagedes retssikkerhed og i hvert fald straffetsplejens overordnede interesse i den materielle sandhed. Samtidig er problemet så gammelt og universelt, så længe kendt i alle civiliserede retssystemer, så meget forsket, både spekulativt og ved empiriske vidnepsykologiske undersøgelser – Eva Smith omtaler i sin magnum opus blot nogle heraf (1) – at jeg alene vil være i stand til at strejfe overfladen, omtrent som når en sten slår smut, uden at indvirkningen ses efterfølgende.

Et velegnet point de départ kan være de forskellige retssalssituationer, de saggrupper, hvor spørgsmålet opstår nogenlunde regelmæssigt. Opfordringen netop til mig – hvis moderate indsigt i emnet først og fremmest udspringer af en halv snes års erfaring som anklager og en lignende periode som dommer – kan måske skyldes et ønske om at høre netop nogle ord fra praksis.

Den første store saggruppe er de tilfælde, hvor et barn afhøres efter at have været et *tilfældigt øjenvidne* eller i øvrigt uden invasion af barnets personlighedssfære. Efter et langt liv i retsvæsenets tjeneste er det min absolutte opfattelse, som jeg deler med andre praktikere, som har omtalt spørgsmålet (2), at der normalt ikke er særlige vanskeligheder forbundne med afhøring af børn, hvis man bærer sig naturligt og fornuftigt ad. Man må ikke tale barnesprog, men bevare den voksnes naturlige myndighed; samtidig skal man tale klart, tydeligt og med jævne ord uden dog at forfalde til gadesproget. Den manglende påpegning af strafansvaret for falsk forklaring – jeg forudsætter et barn under 15 år – kan med fordel erstattes af en alvorlig opfordring til at tale sandhed jfr. retsplejelovens § 181, eventuelt kombineret med en bemærkning om de alvorlige konsekvenser ved en af en usand forklaring fremkaldt forkert afgørelse. Endelig er jeg ganske klar over risikoen ved, at et venligt og villigt barn vil forsøge at kombinere en forklaring, også selv om erindringen svigter – måske især mangler partielt, således at den udsurgte ikke er sig bevidst, at forklaringen går ud over erindringen. Denne risiko findes naturligvis også ved voksne vidner, men måske særlig ved børn, som med Hertz' ord er jasi-gere over for den venlige voksne. Jeg plejer derfor at understrege, at jeg kun ønsker et positivt svar, når barnet er sikker i sin sag, at barnet udmærket godt kan give en partiel forklaring – naturligvis ikke med denne sprogbrug – og at intet kan bebrejdes barnet ved en manglende iagttagelse eller svigtende erindring (3).

* Foredrag afholdt i Den danske Kriminalistforening den 29. oktober 1991.

Mine praktiske erfaringer med børnevidner er herefter fortrinlige. Børn er ikke bange for at udtale sig i min ret – selvom jeg ikke har børn selv, har jeg gudbørn og mine venner har børn – og anklagere og advokater forskrækker ej heller børnene. Hyppigst ses børn i færdselssager, hvor jeg adskillige gange uden betænkelighed har lagt deres forklaringer til grund; således erindrer jeg en pige på tolv år, som var skolepatrulje, i en sag om pågående kørsel igennem et forgængerfelt, hvor skolebørn måtte »springe for livet«, og hvor der efter pigens klare og faste forklaring ikke var tvivl om tiltaltes skyld. Men også uden for færdselssager kan børnevidner være nyttige.

Et barn spillede en væsentlig rolle i en af de mest tragiske sager (UfR 1977, 788 ØLD) i min anklagertid, hvor en skolehjemforstander var mistænkt og senere domfældtes for indebrænding af sin hustru og to af sine tre spæde børn. Nabovens fjortenårige søn var alene hjemme og modtog den første alarm, hvorefter han sprang ind i det brændende hus og op ad trappen til soveværelserne for at hjælpe – tappert af en halvvoksen knøs – men måtte opgive, da ilden begyndte at æde af trappen nedefra. Han bemærkede samtidig og forklarede til politiet, at ilden brændte på gulvet i striber »som når der er markbrand«, et oplagt indicium for anvendelse af brændbare vædske. Jeg fik efter vidnets alder dommerens tilladelse til at føre vidnet allerede under grundlovsforhøret, og det har givet haft betydning, i hvert fald for anvendelsen af retshåndhævelsesarresten fra første færd. Forklaringen var aldeles glimrende.

*

Langt større juridiske, etiske og praktiske problemer opstår i sager, hvor børn ønskes ført som vidner mod eller for dem *nærtstående personer*, ofte en af forældrene. Jeg var en halv snes år gammel, da jeg i madame Tussauds vokskabinet i London så tableauet over det kendte historiemaleri »When did you last see your father?«, hvor en officer fra Cromwells hær forhører en purk på omkring ti år, søn af en eftersøgt kongeligssindet, og det gjorde indtryk. Jeg kan fuldt ud tiltræde Gomards bemærkning om, at børn i almindelighed ikke bør afhøres som vidner i sager imod deres forældre (4). Jeg tror såmænd heller ikke, at den gængse anstændige anklager vil forsøge at omstøde f.eks. et alibi i en sag om indbrudstyveri eller et anbringende om efterforbrug i en sag om spirituskørsel ved afhøring af tiltaltes børn eller for den sags skyld hans ægtefælle. Jeg plejede selv som anklager, når en ægtefælles vidnesbyrd kunne tænkes at blive relevant, at anføre på bevisfortegnelsen, at indkaldelse af dette vidne forudsatte en begæring fra forsvareren; så havde jeg på én gang opfyldt objektivitetskravet og undgået det moralske ansvar for en ikke usandsynlig falsk forklaring. Skulle en anklager endelig træde ved siden af, ville vidnefritagelsesreglerne jfr. senere, hindre det værste.

Vanskeligere kan det derimod være at bremse tiltalte. Med ubehag mindes jeg en forvirret voldsag (5), hvor en skovvandrer på formentlig gale veje tiltaltes for at have slået en i hvert fald verbalt voldsom grundejer med en kikkert; forsvareren insisterede på at høre ikke blot tiltaltes hustru, men også hans to døtre, henholdsvis knap tretten og lige otte år gamle ved domsforhandlingen omtrent otte måneder efter. Jeg benyttede hjemlen efter retsplejelovens § 183, stk. 3, til at bestemme formen for vidneførslen til at overtage afhøringen selv og lod pigerne afgive en fri forklaring uden mellemliggende spørgsmål. Jeg tror ikke, at pigerne løj bevidst, men deres muligt suggererede forklaringer lagdes i hvert fald ikke til grund.

Hovedreglen om at undgå afhøring af børn mod deres nærmeste kan dog ikke anvendes undtagelsesfrit, hvorved jeg udover de senere omtalte sager med børn som forurettede tænker på meget alvorlige forbrydelser, hvor uomgængelig nødvendige oplysninger ikke kan frembringes på anden måde og omstændighederne i øvrigt taler derfor. Gomard tilføjer, at en sådan afhøring ikke bør søges gennemtvunget imod barnets vilje; jeg kommer senere ind på vidnefritagelsesreglerne.

Et eksempel på en sådan konflikt omtaltes på det nordiske juristmøde i 1963 i København under emnet »Afhøring af børn« (6). Den danske referent, Jon Palle Buhl, nævnte som den direkte anledning til emnets medtagelse den offentlige debat i 1961 omkring en endnu uopklaret mordsag, hvor sigtelse rejstes imod en mand på grundlag af hans niårige søns forklaring om faderens færden omkring mordet. Omtalen af drengen som »faderens angiver« satte liv i den latente interesse for problemet. Under et senere indlæg nævnte Erik Christensen, at den pågældende som mistænkt, men uden sigtelse, havde forklaret at have befundet sig sammen med sine tre drenge i en park i den modsatte ende af byen på mordtidspunktet. 6-7 uger efter meddelte hans svigermoder politiet, at drengene til hende havde sagt, at de alle fire havde været nær ved gerningsstedet, men at faderen havde opfordret dem til at afgive en med hans egen stemmende forklaring. Politiet havde nu fundet afhøring af børnene uundgåelig, hvor tragisk situationen end var. Buhl fastholdt, at man i videst mulige omfang burde undgå at afhøre børn om deres forældres færden og forhold, og fandt det fortsat uheldigt, at afgangingen var foregået så sent og uden kvalificeret psykologisk bistand ved afhøringen.

Måske har jeg ikke kunne frigøre mig fra min anklagerfortid og aflægge den gamle Adam, men jeg kan ikke tiltræde kritikken af politiets handlemåde og peger især på, at faderen ved selv at pårabe sig børnene som alibidivner næsten tvang politiet til at handle efter oplysningen om, at den første forklaring kunne være falsk. Omvendt var hensynet til børnene det samme, så afvejningen er svær.

I en anden i sin tid meget omtalt sag var en læge tiltalt for at have dræbt sin hustru. Det ældste af parrets fem børn, en dreng på elleve år, havde over for politiet afgivet en på bånd optaget forklaring, som anklagemyndigheden ønskede at afspille under domsforhandlingen, hvorefter der kunne blive tale om supplerende forklaring efter forsvarerens eller rettens ønske. Herefter stadfæstede Højesteret en kendelse om nægtet besøgret for dette barn (om end ikke for de fire andre børn) (7).

Den vanskeligste tilfældegruppe er sager, hvor barnet ikke blot er vidne, men også offer, mest dramatisk, men ikke udelukkende, ved sædelighedsforbrydelser. Forinden vil jeg kortelig nævne en kontroversiel lille saggruppe, nemlig om *lettere vold imod provokerende, fremmede børn over småbørnsalderen*. Disse sager var tidligere meget sjældne – de gamle domsoversigter indeholder kun sager om grov og farlig vold med betydelige skader til følge – men er nu blevne hyppigere; de seneste to grønne domssamlinger indeholder hver to sager og den nyeste domsoversigt fra Dommerforeningen seks (af 147) domme (8). Jeg tror ikke, at disse handlinger har taget til. Baggrunden er formentlig snarere, at børnenes forældre ikke finder sig i det, hvor de tidligere ville affærdige det med »det har du selv været ude om« eller endog lagt deres egen lussing oveni. I dag anmelder de tværtimod forholdene og kræver voldssag, måske efter først at have forsøgt at få en privat undskyldning, og mon ikke anklagemyndigheden er blevet mere tilbøjelig til at rejse sagerne; det er min fornemmelse, uden at jeg kan påvise det statistisk (i øvrigt rejses flere voldssager, som tidligere ville være blevet affærdigede efter politivedtægten, men det er en anden historie).

De tiltalte tilhører ikke kriminalrettens faste stok og er ofte meget vrede over i det hele taget at være på anklagebænken. I en sag (9) havde en advokat tildelt to drenge på henholdsvis ni og knap ni år hver en lussing i den tro, at de havde sparket hans egne sønner under fodboldtræning (den ældste dreng havde i øvrigt næppe medvirket, og netop en advokat burde vel have efterforsket »skyldspørgsmålet« bedre inden afstraffelsen). Han nægtede at modtage et tiltalefrafald på vilkår af dagbøder, ikke på grund af bøden, men fordi drengene var betegnede som sagesløse, og efter at være kendt skyldig og idømt 10 dagbøder à 100 kr., en mild straf, appellerede han, i øvrigt uden held. Lægdømmerne bryder sig heller ikke om sagerne, og jeg røber næppe nogen hemmelighed ved at sige, at domsmændene ikke sjældent ville votere for frifindelse med overstemmelse af retsformanden, hvis ikke strafudmålingen ofte var endog særdeles mild.

Afhøringen af børnevidnerne frembyder her større vanskeligheder end i andre saggrupper. Barnet har ikke sjældent været på gale veje, og den naturlige lyst til at besmykke egne handlinger gør afhøringen vanskeligere og troværdigheden lettere dubios. Dette ville naturligvis også gælde det voksne ikke helt sagesløse voldsoffer, men særlig for børnevidnet gælder, at forældrene, som allerede ved at indgive anmeldelse har taget parti, sidder på tilskuerpladserne og kontrollerer retshandlingens gang og bevisførelsens udfald. Barnet véd, at hvis dets egne handlinger ved sagens afslutning står i et uheldigt lys, vil forældrenes bebrejdelser og eventuelle sanktioner følge efter, og dommeren, som også véd dette, vil af samme grund udvise en passende forsigtighed ved bedømmelsen af netop dette vidneudsagns vægt.

Og dermed er jeg nået til den sidste og uden sammenligning besværligste tilfældegruppe, *sædelighedssagerne* – omtrent som violinisten, der har spillet alle de første satser i Bachs d-moll partita og »kun« mangler chaconnen.

Det første spørgsmål er *troværdighedsproblemet* eller *bevisbarhedsproblemet*, som er centralt i et kontinentaleuropæisk retssystem som det danske, hvor hensynet til den materielle sandhed er så vigtigt. Bevisbedømmelsen er i det hele taget uhyre vanskelig i sædelighedssager, særlig voldtægtssager, også med voksne forurettede. Om tvang har foreligget, om den anmeldte gerningsmand har haft det fornødne forsæt, har plaget dommere i alle perioder og alle retssystemer. Danske dommere anno 1991 halter sig igennem, så godt det nu går. Uden synbare bevismidler bliver bevisbedømmelsen meget vanskelig, hvilket også ses af, at sagerne ikke sjældent falder forskelligt ud i kriminalret og landsret. Neutrale øjenvidner findes så godt som aldrig, og man henvises til et samlet skøn over parternes troværdighed på grundlag af et længere forløb; i andre retssystemer og tidligere også hos os kan denne samlede bedømmelse omfatte anmelderindens hele sædelige vandel, hvilket gør forløbet i retten og den sluttelige bevisvurdering end vanskeligere. Jeg fremhæver ikke dette for at rippe op i hele voldtægtsdiskussionen, men blot for at understrege, at disse vanskeligheder er det givne, allerede inden de særlige problemer omkring barnet som vidne viser sig.

Som jeg sagde under omtalen af de nemme sager, anser jeg ikke børn for i sig selv dårligere vidner end voksne, men netop i sædelighedssager kan der være vanskeligheder. Tabuforestillingerne omkring kønslige forhold, risikoen for fejlfortolkning af et honnet menneskes uangribelige handling, muligheden for, at barnet vil camouflere egen uskyldighed – man kan efter behag tilføje et legio antal yderligere fejlkilder (10). Bevidst urigtige anmeldelser er formentlig meget sjældne og sjældnere end for voksne anmelderinder – selv i vor frigjorte tid har jeg både som anklager og dommer haft sager om falsk anmeldelse om voldtægt fra unge, voksne piger – men i hvert fald i én sag (11) har jeg haft mistanke om, at barnets moder havde inspireret det ret suggestible barns forklaring.

Moderen til den 7 år 4 måneder gamle pige havde anmeldt barnets fader for uterlighed begået under udøvelse af samkvemsret. Mistanken bestyrkedes ved en lang og for så vidt fornuftig forklaring fra barnet under videoafhøring, jfr. senere, samt en blødning nær kønsorganerne. Omvendt kunne sigtede berette om moderens og hendes muligt voldelige samlevers modarbejdelse af samkvemsretten og om sine egne henvendelser til fogeden i den anledning. En bemærkning om en »hemmelighed« havde en plausibel forklaring ved, at faderen havde tilladt barnet at overtræde moderens forbud imod, at den angivelig allergiske pige så meget som klappede en hest, endsige red på den, og derefter for at undgå yderligere stridigheder om samkvemsretten havde sagt til pigen, at det med hesten var deres hemmelighed. Endelig var de ydre muligheder for at begå forbrydelsen ret tvivlsomme omkring det påståede gerningstidspunkt. Sagen kunne lige akkurat bære en kortvarig fængsling i grundlovsforhøret, og forsvareren undlod kæremål for at give politiet mulighed for uforstyrret efterforskning i sigtedes kreds. Der rejstes aldrig tiltale.

Mange har beskæftiget sig med, om bedømmelsen af troværdigheden af barnets forklaring kan få bedre grundlag, hvorved først og fremmest tænkes på en psykologisk bedømmelse af barnet. I Sverige er anvendelse af vidnepsykologer ikke ukendt (12) hvorimod holdningen i Danmark er mere afvisende. I en ældre, kuriøs sag, UFR 1934,549 VLK, om overtrædelse af lov om motorkøretøjer begærte forsvareren, »der forment, at et Vidnes aandelige Udvikling var unormal, Lægeattest fremskaffet til Oplysning om Vidnets Mentalitet«, hvilket lakonisk afsloges under henvisning til manglende hjemmel. Hurwitz (13) afvejede den mulige interesse ved bedømmelsen af troværdigheden over for de særlige ulemper for vidnet (ikke blot børn) i forbindelse med mentale og psykologiske undersøgelser og fremdragelsen af resultatet i retten, hvorefter han billigede praksis' afvisning af disse undersøgelser modsat en pligt for vidnet til som led i afhøringen af give praktiske prøver på udsagnets pålidelighed. Omvendt kunne måske Tolstrups resultater (14) på et om end beskedent empirisk grundlag – 11 sager på Rigshospitalets børnepsykiatriske afdeling – tale i modsat retning, specielt ved sædelighedsforbrydelser imod børn.

Retspraksis må anses fastlagt ved to afgørelser fra 1969. I nævningesagen UfR 1969,346 H om uterlighed imod en dreng på nu 13 år (9 år på gerningstidspunktet) og tre tilfælde over for samme pige på nu 12 år (8 og 11 år på gerningstidspunkterne) begærte forsvareren tilkaldelse af et sagkyndigt vidne med henblik på vejledning af nævningerne om børns troværdighed i almindelighed. Statsadvokaten protesterede og anførte i overensstemmelse med den klassiske danske common sense-holdning, at nævningerne også uden sådan bistand kunne orienteres fyldestgørende på dette punkt. Landsretten afslog, og over for forsvarerens påstand om hjemvisning på grund af rettergangsfejl tiltrådte højesteret, at der ikke havde været tilstrækkelig grund til at imødekomme begæringen. I ankesagen UfR 1969,491 ØLK havde retten i Stege idømt fængsel i tre måneder for blufærdighedskrænkelser imod en pige på 10 år. Forsvareren begærte herefter pigen underkastet undersøgelse af en psykolog eller børnepsykiatiker til udtalelse om hendes fantasi, behov, interesse og viden om seksualitet, om muligt på grundlag af en personlighedsprøve (i virkeligheden vel en egentlig mentalundersøgelse), da de foreliggende oplysninger om, at hun var fornuftig, ærlig og ikke særlig fantasifuld, mentes at hvile på et alt for spinkelt grundlag. Statsadvokaten protesterede og henviste til den forestående afhøring for landsretten. Retten afslog begæringen under henvisning til manglende hjemmel.

Senere i 1969 foresloges i et folketingsspørgsmål indførelse af hjemmel til at underkaste børn, som skulle afhøres som vidner, en undersøgelse af en børnepsykiater. Dette og andre spørgsmål om afhøring af mindreårige, både som sigtede og vidner behandledes i strafferetsplejeudvalget. Udvalget fandt tvangsmæssig gennemførelse af sådan mentalundersøgelse betænkelig (15) og henviste til de betydelige ulemper for barnet eventuelt ved langvarig indlæggelse til observation, medens hjemmel til frivillige undersøgelser i forvejen indeholdtes i rpl. § 183, stk. 3. Udvalget veg også

tilbage fra lovgivning om vidnepsykologer og henviste til det ringe antal kvalificerede specialister i Danmark.

Det mest interessante nyere materiale er de af von Eyben (16) fremdragne sager fra klageretten, som umiddelbart ikke synes at have haft vanskeligheder ved at skille klienten fra hveden, også uden vidnepsykologiske undersøgelser (17).

Ønsket om at undgå at påføre vidnet ulemper kan derimod ikke eller kun i mindre grad hindre fremlæggelse af allerede eksisterende erklæringer. Hensynet til vidnets integritet må være tilstrækkelig opfyldt ved, at erklæringen fremlægges for lukkede døre, og at egentlig oplæsning søges undgået (18).

Min egen opfattelse er på linie med praksis og den pragmatiske danske skepsis: Der bør ikke indføres hjemmel til tvangsmæssige undersøgelser; frivillige undersøgelser kan tillades, men har næppe særlig værdi uden for undtagelsessituationer; allerede foreliggende erklæringer kan normalt tillades brugt, eventuelt efter fjernelse af de mere krænkende afsnit; ekspertvidner om en større gruppes, f.eks. børns, generelle troværdighed kan næppe bibringe noget.

*

Det andet punkt i denne gruppe har mindre praktisk betydning, men frembyder ganske interessante juridiske problemer, nemlig *spørgsmålet om adgangen til at hindre, henholdsvis fremtvinge barnets forklaring*. Indledningsvis bemærkes, at en analogislutning fra borgerlig straffelovs § 15 må føre til, at i hvert fald de mere indgribende tvangsmidler efter retsplejelovens § 178 må være uanvendelige over for børn under 15 år (19). Jeg ville dog ikke afslå en begæring om at lade barnet afhente af politiet efter § 178, stk. 1, nr. 2.

Mere praktisk er spørgsmålet, om barnet eller en anden person på barnets vegne kan påstå vidnefritagelse, hvilket hyppigt er aktuelt i sædelighedssager, hvor det forurettede barn ikke sjældent er i familie med eller på anden måde tilknyttet tiltalte, men naturligvis ikke kun i disse sager. Retsplejeloven indeholder enkelte regler, som tillægger værger eller forældremyndighedens indehaver visse partsrettigheder til støtte for en sigtet under 18 år jfr. særlig § 730, stk. 1, og § 925, stk. 1, men ingen regler om mindreårige vidner. Dansk teori ses ikke at have dyrket spørgsmålet, hvorimod der findes en enkelt trykt afgørelse (20).

UfR 1986,500 HKK (UfR 1986,366 VLK). En 14-årig pige havde betroet sig til en voksen kvindelig bekendt om at have været udsat for uterligheder fra sin fader. Kvinden anmeldte forholdet, og pigen afhørtes to gange af politiet, uden at hun var gjort bekendt med vidnefritagelsesretten. Efter en lang samtale med den for hende beskikkede advokat (21), som benægtede henvendelse eller pres fra tiltalte eller dennes familie, påberåbte barnet sig vidnefritagelse over for retten. Retten nægtede at pålægge barnet vidnepligt efter rpl. § 171, stk. 3, idet sagens beskaffenhed og betydning ikke kunne være tilstrækkelig baggrund herfor, og nægtede at tillade af-

høring af vedkommende kriminalassistent, da dette ville være en indirekte vidneførelse af barnet samt ud fra samme bevæggrunde som den første kendelse. Landsret og Højesteret stadfæstede kendelserne, men begrundede den sidste afgørelse med politiets manglende forehold af vidnefritagelsesreglen.

Om afgørelsen efter § 171, stk. 3, var blevet den samme, hvis tiltalen havde vedrørt en alvorligere forbrydelse, er ikke afgjort. Den ændrede begrundelse i kæreinstanserne vedrørende afhøring af kriminalassistenten antyder, at sådan afhøring ville være blevet tilladt, hvis vejledning var sket hos politiet, eller hvis pigen selv havde anmeldt forholdet.

Hvis barnet efter vejledning om vidnefritagelsesreglen jfr. § 173, stk. 1, nægter at afgive forklaring, fremgår det af 1986-kendelsen, at barnet ikke vil blive pålagt at afgive forklaring, i hvert fald ikke, med mindre tiltalen vedrører en meget alvorlig forbrydelse. En tidligere indenretlig forklaring kan selvfølgelig benyttes, og formentlig må indirekte bevisførelse om politiafhøring in optima forma tillades.

Problemet opstår derimod, hvis barnet ikke har begært sig fritaget og forældremyndighedens indehaver fremsætter begæringen på barnets vegne (hertil kommer det praktiske spørgsmål, om dommeren skal tillade en tilstedeværende forældremyndighedsindehaver at lægge pres på barnet med henblik på at opnå en sådan begæring). Hvis barnet nærmer sig konfirmationsalderen og er villig til at afgive forklaring, løses problemet let. Om fornødent vil dommeren bringe den voksne til tavshed ved hjælp af § 171, stk. 3, som klart gennembryder forældremyndighedsindehaverens ret, for så vidt den måtte bestå (22). Hvis barnet derimod er i tvivl eller meget lille, må en anden kunne tage beslutningen på barnets vegne, som udgangspunkt forældremyndighedens indehaver. Det er åbentbart, at de simpleste habilitetshensyn medfører, at den anklagede, hvis han er (med)indhaver af forældremyndigheden, aldrig kan fremsætte begæringen. Mere intrikat er situationen, hvis den ene indehaver af forældremyndigheden er anklaget og den anden vil hindre vidneforklaringen jfr. det ikke sjældne eksempel, at faderen er tiltalt for blodskam el. lign. og moderen har taget hans parti imod forurettede. Jeg finder konfliktmulighederne så store, at begge værger i så fald må være inhabile, og jeg vil ligeledes anse den eneværge, der står i et nærmere forhold til tiltalte, i hvert fald ved ægteskab eller uægteskabeligt samlig, som inhabil. Jeg har ikke set spørgsmålet sat på spidsen endnu, men før eller senere vil i hvert fald en privat antaget advokat for den ikke tiltalte (med)indehaver af forældremyndigheden fremsætte en sådan begæring (23).

Den formelt korrekte løsning er i så fald beskikkelse af værge ad hoc. Det kan dog trække ud på grund af forvaltningslovens regler om kontradiktion – i den i note 23 nævnte sag var spørgsmålet om værgebeskikkelse endnu ej afgjort ved domsforhandlingen og bortfaldt herefter – således at retten i nødstilfælde må falde tilbage på rpl. § 171, stk. 3.

Reglerne om vidnefritagelse for nære pårørende i norsk Straffeprocesslov § 122 og tysk Strafprozessordnung § 52 indeholder ingen tilsvarende sikkerhedsventil som vor rpl. § 171, stk. 3. Både Andenæs (24) samt Bjerke og Keiserud (25) anser fritagelsesreglen som personlig, også for den umyndige, og kræver kun samtykke fra forældrene »eller andre foresatte«, hvis barnet er for lille til at forstå spørgsmålet eller konsekvensen af svaret. Lovens egen tekst omtaler ikke spørgsmålet. Andenæs antyder habilitetsproblemet, men foreslår ingen løsning.

Den tyske lov kræver samtykket til forklaringen fra »gesetzlicher Vertreter«, hvis mindreårige m.v. »wegen mangelnder Verstandesreife oder wegen Verstandesschwäche von der Bedeutung des Zeugnisverweigerungsrechts keine genügende Vorstellung (haben).« Både tiltalte og medindehaveren af forældremyndigheden er inhabile. Loven afgør ikke spørgsmålet om inhabilitet, når eneværgens ægtefælle er anklaget; teorien synes uenig, om der bør sluttes analogt eller e contrario. Inhabilitet kræver beskikkelse af væрге ad hoc (26).

Spørgsmålet om barnets mulighed for fritagelse for fornyet afhøring under domsforhandlingen efter at have afgivet en tidligere forklaring og om tiltaltes komplementære ret til at kræve en ny afhøring – henholdsvis til at protestere imod anvendelse af det tidligere afhøringsmateriale – behandles mest praktisk under det følgende, sidste hovedspørgsmål.

*

Med hensyn til *den praktiske tilrettelæggelse af afhøringen* har man til alle tider været klar over, at det sædvanlige afhøringsmønster for voksne – en eller flere politirapporter, indenretlig forundersøgelse, hos os først afskaffet helt i 1978, sluttelig domsforhandling – er uegnet for børn, særlig i de traumatiske sædelighedssager, at den hurtigst mulige afslutning af afhøringen af barnet måtte tilstræbes, og at de sædvanlige højtidelige former kunne være skadelige for både barnet og sagens opklaring (27). Måske har man overdrevet den sidste betænkelighed; det er i hvert fald min erfaring, at børnevidner aldrig behandles anderledes end med betydelig hensyntagen, herunder også af forsvarerne, ligesom retshandlingen ikke umiddelbart synes at skade det barn, som mødes med venlighed. De to første hensyn gælder i alle tilfælde ubeskårne.

Retsplejelovens oprindelige § 818 om forundersøgelsen ændredes 1936 derhen, at børn under 15 år, som måtte forventes afhørt under domsforhandlingen (ikke blot i sædelighedssager), kun måtte afhøres under forundersøgelsen, hvis tvingende nødvendigt for tiltalespørgsmålet. Rigsadvokaten advarede i cirkulære nr. 107 af 19. juni 1937 imod den følgeslutning, at børn *kun* måtte føres som vidner under domsforhandlingen, og anbefalede en indenretslig afhøring allerede under efterforskningen for at undgå senere afhøring, herunder under domsforhandlingen, hvor barnet alene skulle være til rådighed for det tilfælde, at retten enten ville afhøre på ny eller dog se barnet for at danne sig et personligt indtryk af dets troværdighed (28). Denne mod-

strid mellem disse praktiske hensyn og lovens umiddelbare tekst afgjordes af Højesteret UfR 1967,32 HKK derhen, at fire forurettede piger i alderen 10-13 år kunne afhøres under forundersøgelsen med henblik på indskrænkning af eventuel afhøring under domsforhandlingen til det mindst mulige; det var oplyst, at domsforhandlingen kunne trække ud på ubestemt tid på grund af sigtedes indlæggelse til mentalundersøgelse.

I mange år har båndoptagelse været anvendt ved hovedafhøringen hos politiet (29), og i mange retter har man formentlig herefter under domsforhandlingen, særlig i sædelighedssager, anvendt båndet i medfør af rpl. § 877, stk. 3, således at vidneførslen af barnet har været indskrænket til en kort samtale alene med henblik på en generel personlighedsbedømmelse. De seneste år har bragt den yderligere forfining, at barnet nu afhøres i et særligt lokale foran et videokamera. Direkte til stede er en repræsentant for social- og sundhedsforvaltningen og til tider barnets moder. Afhøringen følges via en monitor i et tilstødende lokale, hvor en forsvarer opholder sig til lige med en yderligere politimand og til tider også en repræsentant for anklagemyndigheden. Forsvarerens ret til tilstedeværelse, når en forklaring påtænkes anvendt som bevis, er jo lovfæstet siden 1978, og selv om formel sigtelse imod en bestemt person endnu ikke er rejst, vil advokat blive beskikket alligevel. I en indlagt pause henimod slutningen af forløbet vil den afhørende politimand indhente forsvarerens eventuelle supplerende spørgsmål, som herefter stilles barnet. Indtil videre findes et sådant lokale alene i Glostrup (30) og Aarhus. Fra indførelsen i 1987 til 23. oktober 1991 er afhørt 159 børn i Glostrup. Allerede den første afhøring forelagdes Østre Landsret, og alle afhøringer har været godkendt i retterne, hvilket dog ikke medfører, at barnet uden videre fritages for at give møde under domsforhandlingen jfr. senere. Omkring halvdelen af sagerne gennemførtes til fældende dom, i enkelte tilfælde som tilståelsessag; to sager endte med frifindelse, og resten henlagdes, nogle uden sigtelse. I følge Hermann har indtil maj 1991 44 børn været sparet for at skulle møde for retten. En lille sidegevinst er placeringen af et ur på afhøringslokalets væg for det tilfælde, at nogen skulle tro, at politiet manipulerer med båndet.

Fra ankeinstansernes praksis, herunder utrykt praksis, kan nævnes følgende (31):

UfR 1988,139 H: I nævningesag om voldtægt under skærpende omstændigheder mod 11-årig pige tillod Østre Landsret afspilning af videooptagelse af politiafhøring af forurettede i stedet for vidneafhøring. Højesteret stadfæstede dom til forvaring.

ØLD af 10. december 1987 (14. a.s.337/1987): Domfældelse af mand (3 år 11 måneder) og kvinde (2 år 6 måneder) for blodskamlignende forhold over for 8-årig dreng og 11-årig pige. Forklaringer fra videoafhøring lagdes til grund i begge instanser.

UfR 1988,811 VLD: Uterlighed over for 8-årig steddatter. Under videoafhøringer sad ikke blot forsvarer, men også dommer, anklager og tiltalte i sideværelset. I dommen i første instans (fængsel i 8 måneder) henvistes til »videobåndoptagelse af indenretlige vidneafhøringer«. Landsretten, som i øvrigt stadfæstede, anså ikke afhøringerne som indenretlige afhøringer, men tillod efter omstændighederne anvendelse af optagelserne efter rpl. § 877, stk. 3.

UfR 1989,748 H: Betinget dom til dement for bl.a. uterlighed over for tre piger på 10-12 år. Det springende punkt var, om byrettens ukorrekte anvendelse af nogle optagelser, hvor forsvareren ikke havde været til stede, burde føre til ophævelse og hjemvisning, hvilket ikke skete, idet fejlen opdagedes inden behandlingen i landsretten, hvor vidnerne afhørtes supplerende.

UfR 1990,536 VLD: Domfældelse af mand (1 år 6 måneder) for forsøg på voldtægt over for 7-årig pige. Alene udskrift af båndoptagelse (ikke videobånd) forelå, og alene den rapporttagende kriminalassistent afhørtes. Landsretten, som i øvrigt stadfæstede, udtalte, at selv om unødige gentagne afhøringer af barnet burde undgås, ville det have været ønskeligt, om der under grundlovsforhøret eller i tilknytning hertil var foretaget en indenretlig afhøring, som herefter enten som protokollat eller som (video)båndoptagelse kunne anvendes som bevis.

VLD af 25. februar 1991 (2 S 2612/1991): Uterlighed mod 10-årig datter. Sagen lignede meget UfR 1988,811 og hidrørte fra samme ret, dog med den forskel, at afhøringen til video nu foretoges af sagens anklager, medens dommer og forsvarer på ny sad i sidelokalet. Landsretten fandt fortsat, at vidneforklaringens afgivelse uden for lokalet, hvor dommeren befandt sig, bragte forholdet uden for rpl. § 877 stk. 2, men tillod på ny anvendelse efter § 877, stk. 3.

VLD af 16. maj 1991 (omtalt i Fuldmægtigen 1991, p.157). Domfældelse (2 år 6 måneder) af 54-årig mand for grov uterlighed imod samleverskes 11-12 årige datter. Videoafhøring afspillede i begge instanser, og i landsretten bekræftede pigen, nu 12 år, forklaringen.

Som det ses, har holdningen indtil begyndelsen af 1991 snarest været imødekommende, men det er spørgsmålet, om to senere kendelser, omtalt senere, har vendt udviklingen.

Jeg har selv haft følgende fire sager:

1. Den tidligere nævnte sag vedrørende en 7-årig pige, hvor sigtelsen frafaldtes efter kortvarig fængsling.

2. Dom af 27. juli 1989 (S.S. 251/1989, for sen anke afvist). Domfældelse (fængsel i 1 år 6 måneder) af 49-årig mand for grov uterlighed imod nu voksen datter samt enkeltstående forhold imod nu 6 år 9 måneder, da 4 år gammel datterdatter. Grundig videoafhøring af barnet afspillet både ved grundlovsforhør og domsforhandlingen, hvor barnet ikke afhørtes, derimod den under videoafhøringen medvirkende psykolog, barnets moder og fader om barnets første oplysninger, to lidt ældre veninder af barnet og den ene venindes moder.

3. Dom af 20. juni 1990 (S.S.nr. 130/1990). Domfældelse (1 år 3 måneder) af 33-årig mand for flere forsøg på samleje og grove befølinger imod nu næsten 14 år gammel steddatter igenem nogle år, oprindelig tillige sigtelse vedrørende 10-årig broder og sigtelse imod børnenes moder. Videoafhøring af begge børn (en yngre broder på 6 år gik i baglås og ville ikke med til Glostrup til afhøring) afspillede under grundlovsforhør, hvor jeg fængslede manden for forholdet om pigen og løslod moderen. Under domsforhandlingen – som anklageren forberedte pigen på ved at tage hende med i retten nogle få minutter dagen forinden under en mindre sag – ønskede anklageren videobåndet vist først, men jeg lod pigen afhøre først og sendte mod forsvarerens protest tiltalte udenfor så længe. Efter pigens faste og overbevisende forklaring frafaldt parterne afspilningen. Pigens moder støttede kraftigt tiltalte – en ubehagelig, men ikke ukendt oplevelse – medens andre familiemedlemmer støttede en antagelse om pigens troværdighed.

Jeg har gennemgået sagen så detailleret, idet den illustrerer den rette processuelle behandling af en sag, hvor videoafhøring forelå. Ved hjælp heraf kunne de uholdbare dele af sagen

skæres fra og fængslingsspørgsmålet afgøres, men domsforhandlingen gennemførtes uden anvendelse af dette bevis.

4. Dom af 11. december 1990 (S.S.224/1990, stadfæstet 9. januar 1992). Domfældelse (fængsel i 8 måneder, betinget med 150 timers samfundstjeneste) af 55-årig mand for to grove befølinger af sønnedatter lige før og lige efter fyldte 6. år. 35 minutter lang videoafhøring optaget ca. 2 måneder efter afspillede under domsforhandling yderligere ca. 8 måneder efter, hvor barnet ikke afhørtes direkte, men udtalte at kunne huske afhøringen og at have talt sandt da, ligesom hun vidste, at hun var i en retssal, og kendte betydningen af at tale sandhed. Efter grundlovsforhøret opstod spørgsmål om afhøring af 4-årig pige som vidne til videobånd. Da tidligere afhøring var mislykket, nægtede jeg at forlænge fængslingen til afventning heraf; politiet undlod herefter afhøringen.

Fire yderligere sager om sædelighedsforbrydelser imod børn i samme periode gennemførtes uden videoafhøring. I tre af tilfældene var de forurettede forholdsvis store børn, men i et af disse tilfælde kunne videoafhøring have sparet en 13-14-årig pige for ulempen ved fire afhøringer til politiet efterfulgt af domsforhandling i to instanser (32).

I den sidste sag (33) kunne videoafhøring muligt have afværget det utilfredsstillende udfald. Domfældelse i første instans (fængsel i 4 måneder og udvisning) af 30-årig araber for forsøg på homoseksuelle praktikker mod to 8-årige, ligeledes arabiske drenge, som begge forklarede belastende til politirapport. Under domsforhandlingen fragik den ene dreng, som tydeligvis var udsat for kraftig påvirkning, forklaringen, medens den anden dreng, som med sin familie havde asyl i Tyskland og derfor ikke var genstand for tilsvarende påvirkning, fastholdt den belastende forklaring. Landsretten hørte kun den første dreng direkte, medens den anden ikke på ny var fremskaffet. Jeg kan ikke fortænke landsretten i, at der nu frifandtes, men en videoafhøring kunne muligt have medført det modsatte resultat.

Jeg har, som det ses, ikke eller næsten ikke haft processuelle problemer med afhøring til video og har i flere sager ment at have i hvert fald en vis nytte heraf, men i andre sammenhænge er nu rejst principiel tvivl om både den praktiske tjenlighed og det juridiske grundlag. Særlig har Eva Smith (34) fremhævet de mulige fejlkilder, herunder ved at videoafhøringen aldrig er den første afhøring, idet barnet forinden har udtalt sig mange gange til behandlere, psykologer, forældre, uformelt over for politiet etc., således at retterne kan fristes til at tillægge videoforklaringen for megen vægt og ikke tage fornødent hensyn til de tidligere stadier, ligesom hun har rejst spørgsmålet, om fremgangsmåden ville blive underkendt af den europæiske Menneskerettighedsdomstol som stridende imod den europæiske konventions art. 6, stk. 3, litra d) om den anklagedes ret til »at afhøre eller lade afhøre de mod ham førte vidner« jfr. tiltaltes og forsvarerens manglende mulighed for at bryde ind i den over for politiet afgivne forklaring, opklare misforståelser m.v.. Hun har samtidig fremhævet de krydsende hensyn til barnet og strafferetsplejens effektivitet over for hensynet til sigtede (35).

Spørgsmålet om anvendelse af videoafhøringer og fornyet afhøring under domsforhandlingen er herefter rejst i to sager fra Frederikssund (36).

Dom af 19. juni 1990 (37). Domfældelse (fængsel i 4 måneder) for uterlighed mod 12-årig stedatter. Retten tillod under domsforhandlingen afspilning af en videoafhøring på betingelse, at forsvareren fik lejlighed til supplerende spørgsmål. Begge parter kærede, anklageren og barnets advokat med påstand om udelukkende afspilning under hensyn til pigens psykiske forhold, forsvareren med protest mod afspilning under hensyn til bl.a. hans manglende forudgående kendskab til familiens normer (et vist tilhør til »Jehovas Vidner«) og den kritisable ledende karakter af afhøringen. Landsretten fulgte forsvareren under henvisning til pigens udvikling og alder, forholdets karakter og de manglende oplysninger om særlige forhold, som kunne give frygt for psykisk skade ved afhøringen, men åbnede mulighed for forehold af optagelsen eller afskrift af denne i tilknytning til vidneafhøringen. Menneskerettigheds-spørgsmålet, som var omtalt livligt i kæreskrifterne, nævntes ikke med blot ét ord af landsretten. Ved den genoptagne domsforhandling afhørtes pigens på dommerens kontor med udelukkelse af tiltalte og uden at den tidligere forklaring ses foreholdt.

UfR 1991,749 ØLK (kun kendelsen, dommen utrykt) (38). Domfældelse (fængsel i 2 år 6 måneder for begge, i anken nedsat til 2 år for kvinden) af kvinde og mand for analt samleje m.v. mod kvindens 3 sønner, født 1978-1982, i perioden 1986-1988. Under videoafhøring af drengene var kun forsvarer for moderen til stede i sideværelset, men ej for den da endnu ej sigtede mand. Under domsforhandlingen mod begge nægtede kriminalretten afspilning af båndet under citering af både rpl. § 877, stk. 3, og Menneskeretskonventionens art 6, stk. 3, litra d) på grund af den manglende beskikkelse for manden under videoafhøringen. Landsretten stadfæstede, men citerede alene retsplejeloven. Under domsforhandlingen afgav drengene forklaring på dommerens kontor til båndoptager med udelukkelse af de tiltalte, hvorimod drengenes plejemoder fik tilladelse til at være til stede (her dissens i retten) og retten nægtede at tillægge et kæremål imod den sidste afgørelse opsættende virkning.

Det er endnu for tidligt at sige, om praksis er blevet generelt tilbageholdende over for videoafhøringerne, eller om den første Frederikssund-sag er en enlig svale (i den anden forelå jo helt specielle omstændigheder). Forsvarerne synes i hvert fald mere tilbøjelige til at protestere imod afhøringernes anvendelse som bevismiddel til erstatning for en egentlig forklaring under domsforhandlingen. Selv finder jeg, at videoafhøringerne kan have værdi ved udelukkelse af uholdbare sager eller dele af sager jfr. den generelle statistik og mine egne sager nr. 1 og 3, og ved helt små børn er jeg ikke uvillig til at lade båndene træde i stedet for en væsentlig del af vidneforklaringen, jfr. nr. 2 og 4. Jeg ville dog altid være betænkelig ved at anvende en videoafhøring som eneste eller næsten eneste bevis, og lidt større børn, i hvert fald fra en halv snes år og opefter, bør afhøres under domsforhandlingen, normalt med udelukkelse af tiltalte (39). Om »dommeren skal til Glostrup«, er et vanskeligt punkt, som vel kun kan løses ved en omfattende undersøgelse af et stort antal afhøringer. Jeg er ikke nervøs ved tanken om en klage til Menneskerettighedsdomstolen, men det fører for vidt at gå i enkeltheder med hensyn til dette punkt.

Norsk ret har til stadighed fastholdt en anden løsning. Efter både § 266 i den gamle straffeprocesslov af 1891 (indsat 1926) og § 239 i den nye lov af 1981 skal dommeren ved afhøring af et barn i sædelighedssag modtage forklaringen uden for retsmøde, hvis det findes ønskeligt bl.a. af hensyn til barnet. En særlig skikket skal medvirke, typisk en psykolog, en person fra børneværnet eller en kvindelig politibetjent. Supplerende regler jfr. Kgl. resolution af 15. november 1985 åbner mulighed for adgang for værger, eventuelt værge ad hoc, og en for barnet beskikket advokat, men intet siges om adgang for parterne.

Straffeprocesslovkomiteen foreslog af hensyn til sigtedes retssikkerhed adgang for anklager og forsvarer, men hørings svarene gik imod, og det blev ved det gamle, dog med nedsættelse af aldersgrænsen fra 16 til 14 år og regel om obligatorisk båndoptagelse, hvorhos dommeren skulle vedføje en udtalelse om barnets troværdighed og modenhed og andre forhold af betydning ved vurderingen af forklaringen. Barnet vil også kunne indkaldes til nyt forhør, hvis parterne ønsker ny spørgsmål. Det er ikke forbudt at give anklager og forsvarer adgang, men i følge forarbejderne og Andenæs er udelukkelse af disse hovedreglen (40).

Den regel er nok lidt vanskeligere at forsvare end vor videopraksis.

Jeg har under ingen omstændigheder dækket samtlige aktuelle og potentielle strids-spørgsmål vedrørende afhøring af børn. Jeg håber at have vist, at selvom tekniken udvikles, er problemerne ens til alle tider, omend løsningerne kan divergere alt efter som hensynet til barnet, til den anklagede eller til retsvæsenets uforstyrrede virke sættes højest.

- (1) Vidnebeviset, disp., 1986, pp. 56 ff. med henvisninger.
- (2) E. Hartwig og J. M. Hertz i *Proceduren* (2. udg.), 1980, p.134 henholdsvis p.502.
- (3) Eva Smith anbefaler op.cit.p.195 en lignende formulering til ophævelse af det i situationen liggende pres.
- (4) Gomard, *Studier i den danske Straffeprocess*, 1976, p.197.
- (5) Hillerød kriminalrets domme af 3. december 1985 og (erstatningssagen) 23. februar 1989, Østre landsrets dom af 17. oktober 1986. Tiltaltes egen appel medførte strafskærpelse fra dagbøder til 40 dages ubetinget fængsel. Senere krævede han og hustruen en erstatning på 800.000 kr. fra politiet, hvorunder døtrene afhørtes på ny, nu over tre år efter den første domsforhandling.
- (6) Forhandlingerne på det 23. nordiske Juristmøde, 1963, pp.121 ff., særlig pp. 136 og 141, samt bilag IV p. 3.
- (7) UfR 1973,538 HKK. Tiltalte kendtes skyldig i vold med døden til følge under meget skærpente omstændigheder og idømtes maksimum for denne overtrædelse jfr. UfR 1974,41 H.

Under indbringelse for klageretten jfr. von Eyben, *Bevis*, 1986, p.135 f., henviste forsvareren til, at forsvarer og børnepsykologisk sagkundskab ikke havde medvirket ved afhøringen, og at to nære slægtninge, hos hvem drengen havde opholdt sig i flere måneder, derimod var til stede og kunne have lagt pres på drengen. Klageretten kritiserede afhøringen, men nægtede genoptagelse; drengens forklaring stod ikke alene, og hans svar var spontane og klare. Også i denne sag havde faderen forsøgt at påvirke drengens forklaring.

Sagen er også omtalt stærkt kritisk af Rothenborg, *Vægten og Sværdet*, 1979, pp. 157 ff. Forf. fremhævede, at den afhørende kriminalassistent ikke havde oplyst drengen om adgangen til vidnefritagelse for den mistænkte nærmeste, og at afhøringen kunne og burde være foretaget indenretsligt. – Også jeg ville foretrække en indenretslig afhøring i denne

situation, bl.a. fordi dommeren efter en eventuel begæring om vidnefritagelse kunne overveje, om forklaringen alligevel burde fremtvinges efter rpl. § 171, stk. 3. Politiet var i øvrigt ikke da forpligtet til at orientere om vidnefritagelsesreglen (modsat nu jfr. rpl. § 753), om end det nok var den optimale fremgangsmåde.

Under debatten efter mit foredrag viste et engageret indlæg fra en tidligere tilhører fra nævningesagen, at sagen bestemt ikke er glemt.

- (8) Dommerforeningens Domsoversigter, VII bind, E. Jensen & O. Nicolaisen, Strafdømmingen i voldssager III (januar – maj 1988), nr. 13, 18, 31 (betingede straffe), 82, 91, 92 (fængsel indtil 40 dage); v. også Anklagemyndighedens Årsberetning 1990, p. 32 ff.
- (9) Hillerød kriminalrets dom af 19. marts 1986 (S.S.nr. 494/1985), Østre landsrets dom af 19. september 1986 (5.afd.a.s.nr. 123/1086).

I en endnu ikke afgjort sag er tiltale rejst imod en tyrkisk kvinde, som har tildelt en niårig (dansk) pige en kraftig lussing ud fra den, i øvrigt forkerte opfattelse, at barnet havde slået hendes eget barn. Disse sager er små, men bør rejses. Man slår ikke børn.

- (10) Lindegaard og Trolle, Procedure i straffesager, 1975, pp. 44 ff. med henv. bl.a. til Trankell: Tilfældet Lars.

I sin tiltrædelsesforelæsnings gav Eva Smith yderligere eksempel på fejlkilder ved børns forklaringer.

- (11) Hillerød kriminalret, S.S. nr. 126/1988.
- (12) Henvisninger hos Hurwitz, Den danske Strafferetspleje (3. udg.), 1959, p.322 med note samt hos Lindegaard og Trolle, op cit. jfr. note 10.

Et kendt eksempel i Trankell (overs.): Det sete afhænger... En psykologisk undersøgelse af vidneudsagn om pyromanbrandene på Øland, 1959, hvor eksperter tilkaldtes til bedømmelse af voksne vidners forklaringer; p.13 omtales en vis tradition for tilkaldelse af psykologer eller psykiatere for at udrede troværdigheden hos mindreårige vidner, specielt i sædelighedssager.

I bilag B til den senere omtalte Betænkning nr. 622/1971 meddelte hovrättsassessor Bertil Werner diverse oplysninger på grundlag af svensk förundersökningskungörelses § 19, hvorefter personer med særlig sagkundskab i børne- og forhørspsykologi i visse sager burde medvirke ved forhøret eller udtale sig om værdien af barnets udsagn. Reglen anvendtes ifølge politimestrene i de største byer ikke meget i praksis. Betegnende var udtalelsen fra politimesteren i Göteborg, hvorefter § 19 efter hyppig anvendelse i begyndelsen derefter brugtes sjældnere på grund af negative erfaringer ved de sagkyndiges medvirken. Omvendt udtalte både Berl Kutchinsky og Ulla Bondeson under debatten efter foredraget, at vidnepsykologer anvendes ret hyppigt i svensk praksis i sager om sædelighedsforbrydelser mod børn, »snarer regel end undtagelse«.

Andenæs nævner i Norsk straffeprocess, 1984, bd.I, p. 183 under omtale af børns forklaringer, at en sagkyndig vidnepsykologs bedømmelse undertiden kan være på sin plads. Det fremgår ikke, at dette gøres i praksis.

- (13) Op.cit. p.498 f.

- (14) Om skadevirkninger af sædelighedsforbrydelser mod piger, Juristen 1969, pp. 253 ff.

- (15) Betænkning nr. 622/1971 om efterforskning i straffesager m.v.pp. 18 og 24 f.

- (16) Op.cit.pp. 190 ff. I otte sager – hvoraf én afgørelse kritiseres af forf. – nægtedes genoptagelse og i én ændredes afgørelsen væsentligt (anmelderinden var 18 år gammel, så sagen hører næppe hjemme i en fremstilling om afhøring af børn).

- (17) Nyere trykt praksis ses ikke at foreligge, og selv er jeg aldrig anmodet om inddragelse af vidnepsykolog, hvorimod udtalelser fra kommunale psykologer (ikke specialister i vidnepsykologi) ofte foreligger i sædelighedssager, indeholdende bemærkninger om det pågældende barns troværdighed.

Under debatten efter foredraget oplyste Kutchinsky, at den ene part nogle gange havde anmodet om inddragelse af ham, men at retterne aldrig havde tilladt det, selv om det 3-4 gange var lige ved. Baggrunden for afvisningen var normalt, at retten mente sig i stand til at bedømme troværdigheden selv uden eksperthjælp – hvad Ulla Bondeson har kaldt »jalousie de métier« – eller at retten frygtede en præjudicering af skyldspørgsmålet. Han fandt selv, at en vidnepsykolog kunne yde noget af værdi i forbindelse med en vurdering

- af omstændighederne omkring forklaringens fremkomst, et også af Eva Smith fremhævet moment.
- (18) Villy Sørensen, *Fuldsmægtigen* 1974, pp. 73 ff. omtaler en kendelse fra Vestre landsret (nr. 3220/1973 I), som imødekom en begæring fra forsvareren i en voldssag om fremlæggelse af en tidligere mentalerklæring vedrørende et for brandstiftelse straffet vidne, i hvilken erklæring observandens generelle troværdighed omtaltes i en enkelt sætning. Vidnet protesterede ikke, og erklæringen fremlagdes for lukkede døre. Vidnets forklaring lagdes i øvrigt til grund i begge instanser.
 - (19) Gomard, *op.cit.* (ad note 4) p.443 (»kan ikke fuldt ud anvendes«).
 - (20) UfR 1986,895 HKK, der nægtede tilladelse til afhøring af en treårig pige i en uterligheds-sag under henvisning til barnets alder – der forelå en båndoptagelse af en børnepsykologs »lege-observation« af barnet – citeres i den kommenterede retsplejelov ganske vist under § 171, men synes snarere at have betydning som antydende modvilje imod afhøring af de allermindste børn over hovedet.
 - (21) Denne beskikkelse var for så vidt foretaget uden hjemmel, men behovet for advokatbi-stand er åbenbart, og hjemmel findes siden 1. januar 1989 i rpl. § 741 a, stk. 1.
 - (22) Betænkning nr. 622/1971 (v.note 15) p.23 bemærker, at forældrene aldrig kan hindre barnet i at udtale sig, og at § 730 i denne henseende kun hjemler en ret til rådgivning.
 - (23) I en nylig sag – Hillerød kriminalrets dom af 12. september 1991, S.S.nr. 79/1991 – om vold mod tiltaltes fraseparerede hustru og dennes særbørn (døtre) på 14 og 17 år (15 og 18 ved dommen) forsøgte moderen at hindre sagens oplysning, herunder muligt ved påvirkning over for døtrene. Jeg tillod på anklagemyndighedens begæring indenretligt efterforskningsforhør over den yngste datter, som da var anbragt uden for hjemmet og villig til at udtale sig, under hensyn til vidnets unge alder, og jeg finder intet kritisabelt ved denne sikring af beviset, medens tid var. Ved domsforhandlingen var pigens holdning ændret, og ved en også af moderen antaget advokat begærte begge de unge piger vidnefritagelse, hvilket i øvrigt nægtedes, da deres forhold til tiltalte var kortvarigt og ret løst. Moderen påstod ikke ret til at fremsætte begæringen på den mindreårige datters vegne.
 - (24) *Op. cit.* p.197.
 - (25) *Straffeprocessloven med kommentarer*, 1986, bd.I,p.355.
 - (26) Kleinknecht/Meyer, *Strafprozessordnung* (39.udg.), Beck'sche Kurzkommentare, 1989, p.181.
 - (27) Lindegaard og Trolle, *op.cit.*p.44, instar omnium.
 - (28) Hurwitz, *op.cit.*p.59 (tilsvarende i tidl.udg.), ville ligeledes tillade afhøring under efterforskning eller forundersøgelse i stedet for domsforhandlingen, når betingelserne for anteciperet bevisførelse var opfyldte.
 - (29) Buhl, *op.cit.*, bilag IV pp.7 ff. Buhl ønskede en hurtig politiafhøring, men også en snarlig indenretlig afhøring under forsvarerens tilstedeværelse, helst uden for retssalen, formentlig også til bånd; endelig ønskedes psykologisk sagkundskab til stede ved begge lejligheder.
Lindegaard og Trolle, *op.cit.* p.46, ville ikke afvise forsvarerens tilstedeværelse, hvis forklaringen til rapport skulle anvendes som bevis, men ønskede ikke en fast regel om sagkyndiges medvirken.
Jfr. også Gomard, *Juristen* 1968, pp. 253 ff. (v.p.259) og samme, *op.cit.* (ad note 4), p.173.
 - (30) Ordningen er nærmere beskrevet af kriminalassistent Kai Hermann i *Dansk Politi*, 15. juni 1991, pp.221 ff.
 - (31) Utrykte afgørelser efter oversigt udarbejdet af vicepolitimester J. Skov-Madsen, Holbæk.
 - (32) Hillerød kriminalret S.S.nr. 180/1990, dom af 3. juli 1990, stadfæstet 14. november 1990 (Ø.L. 9.afd.275/1990)
 - (33) *Ibidem*, S.S. nr. 190/1990, dom af 16. oktober 1990, ændret den 7. maj 1991 (Ø.L. 7. afd. 447/1990).

- (34) Forhandlingerne på det 32. nordiske Juristmøde, Reykjavik 1990, I Del, Menneskerettighederne og de nordiske retsplejeordninger, pp. 9 ff., v. p.28 f.
Jfr. endvidere samme i Juristen 1990, p.231 f. samt Rehof og Trier, Menneskeret, 1990, p.176.
- (35) Under debatten efter foredraget har lrs. Lisbeth Victor Hansen på baggrund af uheldige egne erfaringer i 5 sager, både som forsvarer og som advokat beskikket for barnet – særlig fremhævedes stærkt suggestive spørgsmål af typen »det, du har sagt til psykologen, det er rigtigt, ikke?« og overvættes langvarighed, op til 2 timer – foreslået inddragelse af dommeren (ikke blot i sideværelset) lige fra begyndelsen; »barnet skal til dommeren, eller dommeren skal til Glostrup«.
- (36) Stillet til rådighed af pfm. Vibeke Christensen, Frederikssund.
- (37) S.S.609/1990 ØLK af 1. maj 1991 (6.afd.kære nr. 58/1991)
- (38) Frederikssund kriminalret S.S. 58/1991.
- (39) Ifølge mig givne underhåndsoplysninger svarer dette nogenlunde til i hvert fald den sjællandske anklagemyndigheds generelle retningslinier.
- (40) Hertil Andenæs, op.cit.p.184 f. med henvisning til forarbejder samt Bjerke og Keiserud, op.cit.bd. II pp 52 ff. og supplementshæfte, 1987, pp. 103 ff.

Adresse: Dommer Peter Garde
Hillerød kriminalret
Torvet 3-5
DK-3400 Hillerød

INDBINDING

af

Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab

Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab tilbyder standardindbinding af tidsskriftets årgange.

Indbindingen udføres som trådheftede helbind med guldtryk på ryggen og i bedste materialer.

Levering: Max. 4 uger efter modtagelsen.

Indbindingspris uanset årgang: D. kr. 110,00 excl. moms og forsendelsesomkostninger.

Indlevering: Senest 1/5 1992 til:

JES BONDE NIELSEN

BOGBINDERI

Kærsangervej 12 – DK-9800 Hjørring

Telefon 98 91 04 97